

This article investigates conceptual approaches to the study of communicative competence of lawyers. The author accented that speech is a universal means of professional communication. The efficiency of broadcasting professional, including a lawyer, depending on the level of language, the correct choice of linguistic means of speech culture. The correct pronunciation, free, easy handling short, rejection of vulgarism, dialect, archaisms, words-parasites unnecessary foreign words, phonetic expression, diversity intonation, clear diction, measured pace of speech, the right to use logical stress and psychological breaks, the correspondence between content and tone between words, gestures and facial expressions – essential elements of language culture lawyer. The high level of speech lawyer provide a set of skills: organizing the process of communication, based on knowledge of the situation, the motive and purpose, a proper understanding partner, establishing contact, cause and maintain interest in the communication process, gradually solving tasks, teaching information on the topic of communication in monologue or dialogue form, consistent saturation informative message to the recipient of available lexical material, syntactic structures, intonation design, word and deed to influence partners to convince them to persuade their views, evaluate the activities of the interlocutor (the subject of communication) at each stage in a manner that promotes the communication and self-analysis and self speech activity and more. The future lawyer samovyznachayuchys the opportunities coding nonverbal behaviors should recognize the uniqueness of non-verbal language and contradictions between nonverbal expression and its psychological content, variability means of nonverbal expression, dependent on the success of coding skills to adequately express the human experience, skill level of formation of various substructures coding nonverbal behaviors from a professional install it as a specific sign system.

Keywords: *communicative competence, nonverbal behavior, speech activity, and paraverbalni ekstraverbalni signals.*

УДК 81'367

Р.В. Козак

КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ГЕНЕЗИ ЕКСПРЕСИВНИХ СИНТАКСИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

У статті акцентовано, що мовленнєвий вплив досягається через передавання тих чи тих значень як інтелектуального чи емоційного вияву психіки. Переконаливо доведено, що саме експресивний синтаксис визначає потенційну можливість будь-якого тексту мати певний вплив на свідомість того чи того адресата інформації. У цьому зв'язку підкреслено, що генеза експресивних синтаксичних категорій має універсальний характер й виокремлюється із системи типових способів осмислення й моделювання картини світу людиною, що уможлиблює певну формальну семантику суспільної мови.

Ключові слова: *експресивний синтаксис, синтаксичні зв'язки, висловлювання, номінативність, предикація, синтаксична модальність, синтаксична позиція, мовна модель світу.*

У психології спілкування розрізняють гностичне, дійове, і комунікативне спрямування, через що й виокремлюють типи мислення, які функціонують у міжособистісному пізнанні, у структурі впливу на іншу людину. За довільного спілкування вплив може бути адресованим зазвичай одному з двох елементів психіки – чи то інтелектуальній, чи то емоційній сфері [10]. Мовленнєвий вплив досягається через передавання тих чи тих значень, що є також інтелектуальним чи емоційним виявленням психіки, або через думки й емоції, передавання і сприйняття котрих відбувається через той чи той матеріальний предмет – знак. Цей знак може мати найрізноманітнішу природу і субстанцію, але обов'язково має бути матеріальним й відповідати властивості перцептивності.

У цьому зв'язку на сучасному етапі розвитку лінгвістичного знання про мовленнєвий вплив і прагматичну спрямованість висловлювання **актуальність** досліджень категорії експресивного синтаксису зумовлюється його винятковою значущістю як у процесі організації писемного тексту, яким є художній дискурс, так і у процесі усного мовленнєвого висловлювання. Ми переконані, що категорія синтаксичної експресивності є засобом реалізації такого комунікативного завдання мовленнєвого акту, яким є вплив на думки адресата через інтерпретування висловлювання мовця. Тому **метою** нашої статті визначаємо доведення універсальності характеру з'яви експресивного синтаксису. Відтак **завдання** дослідження полягають у: – доведенні тези, що реальне функціонування мови пов'язане з номінацією, модальністю й експресивністю; – описі універсальності характеру експресивних синтаксичних зв'язків.

Ми підтримуємо думку науковців про те, що «експресивність – це сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці мови, які забезпечують її здатність виступати у комунікативному акті засобом вираження відношення мовця до змісту чи адресата мовлення» [5, с. 591]. Основою експресивності є декілька груп психологічних закономірностей, що стосуються, з одного боку, до вираження емоцій та почуттів, а з іншого – до сприйняття. Лінгвістичним механізмом експресивності є, головним чином, відхилення від стереотипів у використанні мовних одиниць різних рівнів. З'яву експресивності як характерної риси мовлення чи тексту зумовлюють особливості комунікативної ситуації: наміри мовця / дописувача, презумпції читача / слухача (тобто початкові знання й уявлення, з якими він вступає у комунікацію), а також лінгвістичний й екстралінгвістичний (соціаль-

ний) контекст комунікативного акту. Експресивність пов'язана із низкою лінгвістичних категорій такої ж складної й багаторівневої природи, як і вона сама.

Загальновизнано, що найтіснішим є зв'язок експресивності з емоційністю. Інколи ці поняття навіть використовуються як синоніми або розмежування їх і в українському, і в російському, і в білоруському мовознавстві вважається неприциповим (В. Чабаненко, Н. Бойко, О. Селіванова, А. Загнітко; О. Ахманова, В. Гак, О. Гвоздев, В. Звєгінцев; Л. Чумак, Л. Бурак, С. Важнік тощо.). На нашу думку, ці дві категорії перебувають у відношенні перемезування: спільну частину їхнього змісту складає широкий спектр емоційної експресивності, а не перемезованими сферами є компоненти, пов'язані із передаванням емоцій, з одного боку, й неемоційною, «логічною» експресивністю – з іншого. Загальним завданням експресивності є вираження чи стимулювання суб'єктивного відношення до висловлюваного. З боку мовця / дописувача це – підсилення, виділення, акцентування висловлювання, відхилення від мовленнєвого стандарту, норми, вираження почуттів, емоцій й настрою, збагачення висловлювання емоційною наснагою, оцінювання, досягнення образності і створення естетичного ефекту. З боку читача / слухача це – утримання і підсилення уваги, підвищення рефлексії, виникнення емоцій і почуттів [8; 2; 4]. Ступінь експресивності стає однією із розрізнявальних ознак для функціонування різновидів мови. До функційних різновидів, що характеризуються високою експресивністю, відносять мовлення художньої літератури, розмовне мовлення, публіцистику й мову реклами. Зокрема, до таких, для яких характерна низька експресивність, відносять мову науки, техніки, а також офіційно-ділову мову. Засоби вираження, а, відтак, і зв'язки, можуть бути подані на усіх рівнях мови. Ми детальніше зупинимось на синтаксичних експресивних зв'язках, що містять типові модифікації структурних синтаксичних одиниць із наявним експресивним значенням.

Вважаємо слушною думку В. Маслової, що саме експресивність зумовлює мету комунікативного повідомлення, забезпечуючи вплив тексту на реципієнта [6, с. 185]. Саме експресивний синтаксис визначає потенційну можливість будь-якого тексту впливати на свідомість того чи того здобувача інформації. У цьому зв'язку слід підкреслити, що генеза експресивних синтаксичних категорій має універсальний характер й виокремлюється із системи типових способів осмислення й моделювання картини світу людиною та уможлиблює певну формальну семантику суспільної мови.

Терміни *експресивність*, *експресія* походять від латинського *expression* і позначають виразність, силу вияву почуттів і думок [9, с. 736]. Дж. Серль, класифікуючи мовленнєві акти, виділяє експресиви і характеризує іллокутивну мету поданого класу як віддзеркалення психологічного стану, заданого умовами відкритості щодо стану понять, визначених межами пропозиційного змісту. «Істинність судження, вираженого експресивом, входить до його пресуппозиції» [7, с. 183]. В. Григор'єва називає експресивами акти оцінки, пропозиційну основу котрих складає настанова мовця [1, с. 76]. Функція експресивної комунікації полягає у вираженні і передаванні почуттів, оцінок, поглядів, настанов комунікантів. Експресивний дискурс формується висловлюваннями захоплення, здивування, боязкості, незадоволення, розчарування, страху тощо. Структура експресивного дискурсу характеризується наявністю висловлювань стверджувального, оцінкового, закличного характеру. Для такого спілкування характерним є використання вигуків, оскільки не завжди можна повністю адекватно виразити почуття і стани, духовні й психологічні потреби, ставлення до предметів, ситуацій, явищ, поведінки особистості. До експресивної комунікації можна віднести і синтаксичні фразеологізми. Для вираження позитивної оцінки у східнослов'янських мовах використовуються такі синтаксичні фразеологізми, як-от: – **Йолі-палі! Колосально!** (О. Черногуз); – **Во даєт!** – *однажды сказал Черному Белов, когда они оба провозжали взглядом Сашину попку, затынутую в дорогие джинсы. – Такая красота каждый день рядом, а он – ни бэ, ни мэ ...* (Т. Устинова); – **Нам бы таких мастакоу паболей.** *Мы, калі вернемся на Радзіму, усе сцены размалюем рэвалюцыйнымі карцінамі. Вось пабачыш!* – *сказаў Карліс і ўзнагародзіў мяне і Гену Цацкевіча дзвюма пляшкамі чырвонага віна, потым знік у натоўпе танцораў* (Адам Глебус). Для вираження негативної оцінки: – **Йдiть ви до холери!** – *раптом випалив він. – Я такий генерал, як ви, Сідалковський, граф* (О. Черногуз); – **Вы что?** – *справившись с кашлем, спросил Степан голосом Карабаса-Барабаса. – Совсем невменяемая? Вы не понимаете русский язык? Объясните вам по-китайски?* (Т. Устинова); – **Так, усё правильна, але...** – **Без але, без але.** *Ведаю я цябе. Усе вы алекаць любіце. Як з сяўбой без але? – Без але, калі так і далей пойдзе, да канца тыдня, думаю, адсеємся поўнасьцю. – Я на цябе спадзяюся. – Не падвяду, не падвяду, Андрэй Пятровіч. – Вот гэта я і хацеў ад цябе пачуць. Як з насеннем?* (Віктар Казько). Оцінки завжди є основою емоцій як особливої форми відношення людини до предметів й дійсності. Емоційне значення виражається двома протилежними поняттями – « добре », « погано ». Виступаючи компонентом семантичної структури лінгвістичних одиниць, емоційне входить до мовного змісту. Мова за своєю комунікативною функцією є засобом не лише для обміну думками, але й для вираження емоцій мовця [7]. Експресивний дискурс мінімально орієнтований на адресата, експресія більшою мірою замкнута на самому мовцеві. Наприклад: – **Що ти тут робиш?!** – *кричала вона малому . – Якого чорта?!* **Скільки можна?!** (С. Жадан); **Кто разрешил?** – *Он взял пакет со стола и гневно взглянул на Клару. — А я вот вам, друзья милые, выговор приказом сейчас закачу, — сказал он свирепо. — Как вы обращаетесь с экспонатами? Что за петрушка! Безобразие!* (Ю. Домбровский.); – **Чаго захицеў!** – *у Пракопавых вачах з чырвонымі павекамі таксама зайгралі іскрынкi ўсмешкі* (Ул. Гніламёдаў). У випадку виникнення інтеракції мовець й адресат втягнуті у взаємні вербальні дії. Для конфліктних діалогів характерною є оцінка з негативною семантикою. Тут використовуються негативні оцінні висловлювання. Наприклад: – **Йди ти до біса!** – *Грак, ви постійно лаєтесь. Лайка – це невихованість. Лайка – це аргументи переможених* (О. Черногуз); – **Ну-ну, мовію Дарожкін, – ужо распляваўся тут. Вытры.** – **Чаго-чаго?** – *здзівіўся Лаўрык. – Гэта ты мне? – Вытры, – кажу, – паўтарыў Дарожкін.* –

*Вытры, а не то накрыўджуся.– І Дарожкін засмяўся, весела так, на ўсе трыццаць два сялянскія партыйныя зубы. І румянец такі вясёлы працяў абедзве яго шчакі. І зубы паружавелі. Тоўстыя і да гэтага, а зрабіліся яшчэ больш тоўстымі. Два блінцы, а не губы, як надзьмулі іх, наліліся чырванню. – Вытры, Лаўрык,– зірнуўшы на гэтыя губы, сказаў Гога.– Не варта крыўдзіць чалавека. Гэта вельмі ж дрэнна. – Ты пляваў, а мне выціраць... – Я пляваў. Я перамог,– сказаў Гога.– Я загадваю. Выцірай, накуль не перадумаў і не перазагадаў. Не вытраш – будзеш мыць гэты чырвоненькі драндулет (Віктар Казько); – А какой же я-то? – спытаў он очень спокойно. – Шпион? Диверсант? Приехал с заданием взорвать эту вашу малину? Убить железного чекиста Хрипушина? Она поморщилась. Все опять понемногу вставало на свои места. **Тожэ мне террорист!** – Да нет, – сказала она, – ну какой же вы террорист? Террорист – это масштаб, мужество. А вы просто алкоголик или, как говорят блатные, шобла, ботало. Интеллигентская шобла, конечно. С простыми то легче, они честнее, а вы просто скользкий, юркий, неприятный человечико. Неряха! (Ю. Домбровский).*

Экспресивний дыскус зрідка виступае як самостійны кампанент. Найчастіше він супроводжуе якісь іншы від комунікації, зазвычай, аргументацію. На тлі підвищеного інтаресу у лінгвістыці до ролі асобістасці мовца у процасі спілкування, його мовленневай діяльнасці Г. Золотова, Н. Онипенко, М. Сидорова віділяюць такі камунікатывні рэгістры мовлення: рэпродукывны, інфарматывны генератывны, які арганізуюць монологічны тэксты, і волюнтывны, рэакывны, які відображаюць більш актывну міжасобістасную мовленневу діяльнасць [3, с. 398-410].

Семантычны ролі кампанентів мовной структуры вызначальні тым, що вони є відбітком тыпових відношеннь між елементами сывтуації. Ці відношення є дынамічнымі, такім, що не лшы номінуюць кампаненты сывтуації, але й у процасі фармування моделі сывтуації у мовній свідомасці номінатывны фрагменты набуваюць (ім прысваюцца) дынамічнай характарыстыкы. Зазначены процас по-іншаму йменуецца *педыкацыя*. У процасі педыкації рэалізуецца функцыя нерівнасці семантычных ролей – ініцыальны « стан сывстемы » змінюецца, бо змінюецца погляд на сывстему, себто, пачаткова модель відтынку сывту експлікуецца, фокусуецца у котрых сывой частывні, через що з'являецца нова характарыстыка сывстемы як рэзульта т втручання людскаго розуму. Фармуваючы пропозывіцыю, homo loquens рэалізуе котрусь із тыповых когніывных моделей паведінкы: чы то надае статычнай номінатывнай сывстемі новаго значення, чы то « повертае » сывстему так, що до того неактуальна її ознака «фокусуецца», стае актуальна – тобто рэалізуе пасывну модель абробкы інфармації, чы то рэалізуе актывну модель – саме значення створюе актуальну ознаку чы нову номінатывну (експресывну) сывстему (порівняймо, напрыклад, нечленованы речення експресывнаго змсту) – ця занова створена сывстема завжды базуецца на наявнай моделі сывту, яка є прэсупозывіцыя. Такого тыпу фокусування, выяв характарыстыкы стае магчывым у трох вимірах, спроектованы у сывстему мовы: виміры номінатывнаго, виміры експресывнаго й виміры модалнаго. Процасы педыкації у кожному із трох прасторів є аднотыпнымі, але по-рзному структурованы за аналітычнаго іх осмыслення. Найбільш розчленованым прастором є, безумовна, прастір номінації. І педыкацыя у цьому прасторі завжды мае характар номінатывнаго «зрушення», выявлення чы надання прэсупозывіцыйнай сывтуації новаго параметру, новай ознакы. Менше розчленованым є модалны прастір у тому розумінні, що сам характар модалнай педыкації є складнішым із когніывнаго погляду. Модалны параметр – це, зазвычай, недыскретывны параметр, хоча він може маты повнісцю формальны засобы выраження. Семантычна сутнасць сывтаксычнай модалнасці полягае у створенні розмаітых сывтів – моделей фрагменту сывту зі зміненым тым чы тым параметром. Усі формы так званой «іррэальнасці» когніывна не менше рэальны від індывкыву, вони рэалізуюцца на усіх сывтаксычных рівнях і даюць магчывісць лудывні, напрыклад, моделюваты магчывісць, мывацыю, суб'екывне ставлення тосчо без «змыны» тісї карывны сывту, яка прыйнята за «орыгнал». Экспресывны параметр є найменш розчленованым через прычыну сывої неаднозначнасці, чы, найшывдше, через прычыну сывої «прототы»: когніывны станы эмоцій, зазвычай, не членованы, вони магчывь змшуватыся, як фарбы, але усередын эмоційнаго стану наявнасць семантычных фрагментів є маловірогідна, эмоцыя пережываецца як єдыне ціле й выражаецца й выражаецца, зазвычай, як єдыне ціле – напрыклад, нечленованым реченням чы суперсегментным засобам – інтонацыя, жестама; якшо для выраження когніывнаго эмоційнаго стану выкорыстовуюцца сывтаксычны засобы, то вони зазвычай подаюцца у выгляді відтворыванай моделі, що, вірогідна, пов'язане із біологічна аснову, і з конвенцыйнасцю выраження эмоцій у лінгвістычных культурах. Отож, як мы переконуемося, рэальне функцыювання мовы пов'язуецца із педыкацыя трох тыпів – номінатывна, модална й експресывна. Кожна із зазначеных педыкацій гранично антропосентрычна. Экспресывна впыывае із суті лудывны і є конвенцыйна, модална зрэалізуе суб'екывне втручання лудывны у створывану нею модель сывту. Номінатывна педыкацыя рэалізуе, здавалося б, зовнішні об'екывны явыща, і єдыным антропосентрычным фактором виступае выбір того, що саме є актуальна ознакою. Безумовна, це стае важыва частывна функцыювання сывстемы, але мажемо засвідчыты, що й рэшта « об'екывной » її частывны є абсолотна антропосентрычна.

Така сывстема смывсловых відношеннь сывгніфывована тыповым смывсловым ролям, побудована як модель відношеннь явыщ сывту, спостережываных лудывна. У цій моделі сывту існуе дещо, що є її суттю – статычна сывтуацыя (сывстема предметів, явыщ). Сывтуацыя у цілому чы її элемент стаюць актуальным чы выявляюць нову, невідому раніше для цієї моделі властвывісць. Выяв властвывосці є іманентным для сывдомасці, бо це – важыва сходывнка катыворывзації інфармації. Выявлена процасом педыкації властвывісць фіксуе семантычну модель у сывстемі зв'язкы і відношеннь когніывнаго прастору мовы. Катыворывна інфармацыя мажэ буты перетворена з багатомырнай сывстемы концептосфер у лывнійну сывтаксычну послывдовнасць. Завдыкы катыворывзації нелывнійна й розмыты смывслы дыскретызуюцца й набуваюць властвывосцей, сывтаксычна операційных для homo loquens. Вони розмыщу-

ються відповідно до смислових ролей, які відображають відомі для носія мови відношення між явищами навколишнього світу, а ці ролі стають доступними для трансляції в елементи синтаксичного ланцюга – систему синтаксичних позицій. Отож, як бачимо, категорійність є важливим елементом когнітивного перетворення смислу на шляху побудови мовної структури.

Кількість типових синтаксичних позицій є досить значною. Якщо послугоуватись багатоярусною ізофункційною природою синтаксичних структур, то операційною одиницею синтаксису є синтаксема – синтаксична позиція певного ярусу. Деякі синтаксеми займають привілейовану позицію, оскільки їх синтаксична роль – бути вершиною синтаксичного ядра. Інші синтаксеми виконують актантні й сирконстантні функції. Кожна з типових позицій може бути заповнена тільки елементами з певною категорійною семантикою – так синтаксема вершини ядра може бути заповнена тільки предикатним словом, синтаксемою чи ядром іншого ярусу, заповнювач синтаксеми суб'єкта має мати номінативну (чи співвідносну з нею) природу тощо.

Найпростіша модель людських уявлень про динамічну ситуацію співвідноситься із типовою формальною структурою, що оточує предикат, – агенс, пацієнс, адресат, інструмент тощо. Такі семантичні ролі є універсальними для досліджуваних східнослов'янських мов. Вони відбиваються в універсальних суб'єктно-об'єктних моделях, у яких від мови до мови здійснюється не семантика, а порядок і засоби оформлення.

Система валентностей предикатного слова і є найбільш формальним відображенням системи важливих взаємозв'язків у свідомості homo loquens. Ця система передбачає маркування синтаксем, наповнення яких розкриває концептуальне ядро окремої ситуації в картині світу.

Як переконуємося, експресивний синтаксис охоплює експресивні відтінки, притаманні тій чи тій синтаксичній конструкції або тим чи тим комбінаціям синтаксичних конструкцій. Синтаксичні структури, що підсилюють експресивність висловлювання, називають риторичними фігурами, фігурами мовлення чи виразними засобами, котрі включають до себе неувичаєне розміщення елементів (різновиди інверсії), переосмислення синтаксичних конструкцій, введення елементів, які не подають нової предметної інформації (повтори), пропуск логічно необхідних елементів, порушення завершеності речення тощо.

Зазначене вище уможливорює певні висновки. По-перше, генеза синтаксичних відношень, які у різних східнослов'янських мовах по-різному реалізуються у синтаксичних зв'язках, має універсальний характер і мотивується способами осмислення й моделювання людиною картини світу. По-друге, завданням власне синтаксичної науки є встановлення цього набору типових способів осмислення світу й виявлення на цій основі системи синтаксичних відношень, що лежать в основі формальної організації синтаксичних структур. Межі таким чином вибудованої «граматики смислів» мають перебувати у межах тих смислових категорій, які знаходять своє відбиття у синтаксисі хоча б однієї мови. По-третє, розробка системних принципів реалізації відношень у синтаксичних зв'язках є переходом від семантичної грамматики до граматикої формальної. Критерієм правильності моделі тут може стати рекурсивний підхід – спроба побудови на основі формальної граматикої граматикої семантичної, яка не протирічить системі уявлень людини про властивості навколишнього і внутрішнього світу. У розширенні та деталізації цих понять і вбачаємо перспективу дослідження.

Література

1. Григорьева В.С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты / В.С. Григорьева: монография. – Тамбов: изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 288 с.
2. Демьянков В.З. «Теория речевых актов» в контексте современной лингвистической литературы / В.З. Демьянков // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: изд-во «Прогресс», 1986. – Вып. XVII. – С. 223-235.
3. Золотова Г.А., Онипенко Н.К., Сидорова М.Ю. Коммуникативная грамматика русского языка / Г.А. Золотова, Н.К. Онипенко, М.Ю. Сидорова. – М.: Институт русского языка им. В.В. Виноградова РАН, 2004. – 544 с.
4. Касевич В.Б. Теория коммуникации и теория языка / В.Б. Касевич // Говорящий и слушающий: языковая личность, текст, проблемы обучения: материалы междунар. науч.-метод. конференции. – СПб.: изд-во СПбГУ, 2001. – С. 70-75.
5. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. – М.: Большая Рос. энциклопедия, 1990. – 595 с.
6. Маслова В.А. Некоторые онтологические аспекты эмотивности текста // Язык и эмоции: сб. науч. тр. – Волгоград: изд-во «Перемена», 1995. – С. 184-191.
7. Серль Дж.Р. Классификация иллокутивных актов / Дж.Р. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: изд-во «Прогресс», 1986. – Вып. XVII. – С. 170-194.
8. Скребнев Ю.М. Тропы и фигуры как объект классификации / Ю.М. Скребнев // Проблемы экспрессивной стилистики. – Ростов-на-Дону: изд-во Ростов. ун-та, 1987. – 142 с.
9. Словарь иностранных слов и выражений: авт.-сост. Е.С. Зенвич. – М.: Русский язык, 2000. – 784 с.
10. Тихомиров О.К. Психология мышления / О.К. Тихомиров – М.: изд-во Московск. ун-та, 1984. – 272 с.

Kozak R.V. Cognitive aspect of expressive syntactic connections genesis

In the article the emphasis is made on the fact that linguistic influence is reached through sharing of different meanings of intellectual and emotional revealing of psychic. It is convincingly proved that just the expressive syntax specifies the potential opportunity of any text to have the definite influence on the consciousness of one or another receiver of information. Thereupon it is proved that the genesis of expressive syntax categories has the universal character and it is separated out of the system of typical means of comprehending and modeling of worldview by a person and that makes the formal semantics of common language possible. The newly created system is always based on the existing model of the world, which is the presupposition. Displaying of such characteristics is possible in three dimensions, which were developed into language system: nominative dimension, expressive dimension and modal dimension. The processes of predication in every of each fields are stereotyped, but they are structured in different ways

according to types of their analytical thinking. The expressive parameter is the least divided. In the same way the real functioning of language is connected with the predication of three types – nominative, modal and expressive. Each of the mentioned predications is boundary anthropocentric. The expressive predication is developed from the essence of the person and it is conventional; modal one realizes the human's subjective interference in the created by her model of the world, nominative predication realizes the external objective phenomenon and it is the anthropocentric features.

The operational unit is the syntactic unit – the syntactic position of a specific layer. The simplest model of human conception about dynamic situation is correlated with typical formal structure, which surrounds the predicate – agent, patients, addressee etc. Such semantic roles are universal for all languages. They are reflected in universal subjective-and-objective models, in which from language to language not the semantics, but order and means of design are changed. Such system provides marking of syntactic units, which discover the conception core of separate situation in worldview.

Key words: expressive syntax, syntactic connections, expression, nominativity, predication, syntactic modality, syntactic position, linguistic worldview.

УДК 811.161.2'271

Л.М. Марчук

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЩАСТЯ»: ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Мовна картина світу акумулює в собі різні концепти – вербалізовані ментальні утворення, які віддзеркалюють у собі культурні здобутки певного народу, особливості його світогляду. Аналіз вербалізації окремого лінгвокультурного концепту в мовній картині світу носіїв певної мови дає можливість поглибити знання про взаємовплив культури й людини.

Ключові слова: концепт, щастя, лінгвокультурологія, ментальний образ, концептуальна картина світу.

Для сучасної лінгвістики властиво звернення до проблем взаємозв'язку мови, свідомості та культури. Особливо актуальним є дослідження ментальних образів та їх вербалізація в різних мовах.

Сучасна українська лінгвоконцептологія вбачає провідним завданням усебічний аналіз концептів, що є складовими концептуальної картини світу. Базовими для цієї дисципліни є роботи таких вітчизняних учених Т. Вільчинської, І. Голубовської, В. Жайворонка, А. Загнітка, В. Іващенко, В. Кононенка, Т. Космеди, В. Ужченко та ін.

Об'єктом дослідження є лінгвокультурологічний концепт «щастя» в українському ментальному просторі, а статті безпосередньо – визначення задекларованого концепту в сучасній українській мові у соціологічному аспекті. Предметом статті стали змістові характеристики концепту «щастя», які було визначено під час експерименту-опитування студентів 5 курсу факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

У зв'язку з цим були поставлені такі завдання дослідження:

1. Провести вільний, спрямований та рецептивний психолінгвістичні експерименти з носіями української мови.
2. Проаналізувати результати експерименту та виокремити когнітивні ознаки концепту ЩАСТЯ.
3. Побудувати та описати модель досліджуваного концепту в свідомості української мовної особистості.
4. Описати структуру концепту.

У дослідженні ми обрали методику семантико-когнітивного аналізу концептів, у якості основних експериментальних методик були використані вільний, спрямований і рецептивний експерименти, експериментальне виявлення символіки.

У рецептивному експерименті взяли участь 57 осіб – 55 жінки, 2 – чоловіки. Серед опитаних – особи у віці від 20 до 23 років.

Період проведення експерименту – 2014 р. Експеримент здійснювався в індивідуальній формі.

Щастя – фундаментальна категорія людського буття, тому концепт «щастя» є базовим концептом культури та ментальним утворенням, який стоїть поряд з такими метафізичними утвореннями, як душа, істина, свобода та ін., до якого входять інтелектуальна загально аксіологічна оцінка та оцінка емоційна у формі радості або задоволення. В 1985 році Анна Вежбицька – польський та австралійський дослідник – випустила книгу «Лексикографія і аналіз концептів» (Lexicography and conceptual analysis), присвячену тлумаченню предметної лексики. Дослідниця сформулювала й довела тезу про антропоцентричність звичайної мови і, внаслідок цього, про залежність семантики від людського бачення фізичного світу, а не від будови фізичного світу як такого. Тобто ментальне існування абстрактних категорій у звичайній, мовній свідомості переважно інтуїтивно, тому ці поняття не мають у мові дискурсивного представлення [5, с. 108-109]. Проте В.С. Воркачов зазначає, що «інтуїтивно» у випадку щастя навряд чи рівнозначно образно, оскільки намалювати картинку щастя виявляється неможливим, і, насамкінець, використовуючи прийом свого роду сократівської «маєвтики» – системи навідних питань – можна отримати від респондента його словесне визначення [2, с.47].